

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ**

студентки 2 курсу, 7 м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації

«Цивільне право і процес»

Гаврюшенко Анжели Романівни

Науковий керівник

к.ю.н.

Коренюк Ольга Олександрівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н.

Примак Володимир Дмитрович

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В КОНТЕКСТІ ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	
1.1. Поняття та загальні положення про авторські та суміжні права.....	7
1.2. Порухення авторських і суміжних прав як підстава застосування юридичної відповідальності.....	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ	
2.1. Поняття, ознаки та умови цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав	33
2.2. Особливості застосування заходів цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав в мережі Інтернет	47
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

На сьогоднішній день інтелектуальна діяльність набирає все більшого значення в багатьох сферах суспільних відносин. В економіках високорозвинених країн стрімко збільшується кількість галузей виробництва продуктів інтелектуальної діяльності, в тому числі об'єктів авторського права і суміжних прав. Така тенденція сприяє підвищенню ролі інституту авторського права і суміжних прав, який забезпечує правову охорону результатів творчої діяльності.

Результати сучасних наукових досліджень підтверджують взаємозв'язок стрімкого розвитку інформаційних технологій з появою нових проблем в авторському праві – проблем охорони авторських прав у цифрових мережах та недопущення обходу технічних засобів захисту авторського права [44, с. 154]. Ускладнення відносин щодо використання результатів творчості, в тому числі, в умовах цифрової трансформації суспільства, обумовлює підвищення уваги до створення ефективного механізму правового регулювання та захисту таких відносин.

Стаття 54 Конституції України гарантує кожному волю творчості та передбачає охорону інтелектуальної власності законом [1]. Тому, завданням держави є забезпечити цей захист шляхом своєчасного прийняття нормативних актів, що регулюють суспільні відносини в галузі авторського права та суміжних прав і відповідають вимогам сьогодення.

Разом з тим, сьогодні Україна часто згадується як країна з високим відсотком порушень авторських та суміжних прав. Саме тому одним із важливих постає питання юридичної відповідальності за такі порушення. Будучи важливим засобом впливу на учасників правовідносин, особливого значення в сфері інтелектуальної власності серед всіх видів відповідальності набуває цивільно-правова, яка в першу чергу має на меті відновлення порушеного права та фінансову компенсацію за отримані збитки.

І хоча за останні роки прослідковується тенденція позитивних змін в сфері захисту авторських прав, імплементується досвід передових держав світу, деякі питання щодо притягнення до відповідальності за порушення авторських і суміжних прав досі залишаються неврегульованими. Зважаючи на це, зберігається актуальність нашого дослідження.

Окремим аспектам визначення механізму та проблем захисту авторських і суміжних прав та притягнення до цивільно-правової відповідальності приділяли увагу, зокрема, такі вчені-юристи як Г.О. Андрощук, О.Р. Герасимчук, Р. Дроб'язко, А.В. Кирилюк, Т.В. Рудник, Л.Л. Тарасенко та інші, однак чимало питань потребують сучасного вивчення.

Мета дослідження полягає у встановленні правової сутності та особливостей застосування цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав.

Завдання дослідження обумовлені поставленою метою:

- проаналізувати поняття та правову природу авторського права і суміжних прав;
- дослідити зміст авторських і суміжних прав та визначити підстави застосування цивільно-правової відповідальності за їх порушення;
- визначити поняття, ознаки та умови цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав;
- встановити особливості цивільно-правового захисту прав авторів та суб'єктів суміжних прав в мережі Інтернет;
- визначити проблеми та прогалини правового регулювання захисту авторських і суміжних прав, та розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регламентує порядок застосування цивільно-правової відповідальності за порушення прав авторів та суб'єктів суміжних прав.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час притягнення до цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав.

Предметом дослідження є цивільно-правова відповідальність за порушення авторських і суміжних прав.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використовувались загальнонаукові методи пізнання та спеціальні наукові методи цивільного права, зокрема, порівняльно-правовий, історичний, системно-функціональний метод, метод теоретико-правового аналізу та порівняльного аналізу.

Всі правові категорії, які є предметом дослідження розглядалися системно з допомогою системного метода.

Наукова новизна роботи полягає у всебічному та комплексному дослідженні інституту цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав, в тому числі особливостей застосування заходів цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав в мережі Інтернет. В процесі дослідження визначено проблемні питання та прогалини в правовому регулюванні зазначеного інституту. На підставі одержаних результатів внесені пропозиції по удосконаленню норм чинного законодавства.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи були викладені в статті «Проблеми захисту авторських прав в мережі Інтернет», що опублікована у збірнику наукових праць студентів «Цивільне регулювання суспільних відносин». Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021, с. 95 – 99.

Практичне значення. В випускній кваліфікаційній роботі сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації по вдосконаленню правового регулювання інституту цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав, які можуть бути використані під час підготовки і розгляду пропозицій по удосконаленню чинного законодавства. Їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові напрацювання по темі дослідження.

Структура роботи обумовлена метою і предметом дослідження та відображає авторський підхід до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в

себе чотири підрозділи, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 67 сторінок, із яких основна частина роботи займає 44 сторінки. Список використаних джерел складається з 84 нормативно-правових актів та доктринальних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В КОНТЕКСТІ ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та загальна характеристика авторських та суміжних прав

Загальновідомо, що рівень культури, ефективність економіки, науково-технічний та соціально-економічний розвиток в цілому залежать від рівня та ефективності творчої діяльності людини.

Творча діяльність – це планомірна діяльність людського мозку, результатом якої є створення чогось нового, оригінального та неповторного. В чинному законодавстві поняття творча діяльність міститься в абз. 4 ст. 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» - це індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність [14].

Об'єктивно виражений результат творчості людини, який відповідає вимогам законодавства, власне і становить об'єкт права інтелектуальної власності, яке включає авторське право, яке вітчизняне та міжнародне законодавство закріплює за творцем.

Ідея охорони прав авторів вперше з'явилась в зв'язку з поширенням книгодрукування в Європі. До XVIII ст. існувала практика надання королівських привілеїв на відтворення та розповсюдження творів, які захищали права видавців від поширення підробок та незаконних примірників, але така система ігнорувала права авторів. Для того, аби права авторів також були захищені, в 1710 р. в Англії ухвалили перший нормативний документ з охорони авторського права – Статут королеви Анни, відомий також як «Акт про заохочення просвітництва». Його норми були спрямовані на захист виключного права автора на публікацію твору протягом 14 років від першої

публікації, з правом продовження на такий самий строк. Сучасне авторське право охороняється цілою низкою нормативно-правових актів як національного, так і міжнародного законодавства. Основними міжнародними актами до яких долучилась Україна є Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, 1886 р. [2], Всесвітня конвенція про авторське право, 1952 р. [3], Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм, 1971 р. [7], Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 р. [6]. У вітчизняному законодавстві права авторів захищаються спеціальним Законом України «Про авторське право і суміжні права» та ЦК України [26].

Об'єкти права інтелектуальної власності визначено в ст. 420 ЦК України. З-поміж усіх об'єктів, включених до цього переліку, авторське право охоплює право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (глава 36 ЦК України). До суміжних прав законодавець відносить право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (глава 37 ЦК України) [15].

В питанні визначення правової природи авторського права існує два підходи. Перший застосовується в правових системах англо-саксонської правової сім'ї, де авторське право ідентифікують до однієї з форм власності, яка підлягає комерційному використанню після створення одним автором чи їх колективом, а отже передбачає отримання матеріальної винагороди. Тож, авторське право в країнах загального права – це суб'єктивні майнові права, які виникають в зв'язку зі створенням автором певного твору і охороняються законом. При цьому авторське право поширюється як на фізичних осіб, так і на юридичних.

Дещо відрізняється правова позиція щодо змісту авторського права в країнах романо-германської (континентальної) правової сім'ї, до яких належить і Україна. В таких країнах авторське право також характеризується як власність, проте поряд з захистом майнових прав вважається, що авторське

право уособлює ідею, що результат творчості автора чи авторів виражає їх особистість, що передбачає визнання та захист немайнових прав.

Відповідно до ч. 1 ст. 41 Конституції України кожний має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Разом з тим, цивільним законодавством охороняються поряд з майновими павами охороняються і немайнові права автора на результат його творчості.

Поряд з охороною авторських прав вітчизняне законодавство захищає також права виконавців, виробників фонограм (відеограм) та організацій мовлення. Такі права називають суміжними.

Суміжні права – це права виконавців на результат своєї творчої діяльності та права виробників фонограм (відеограм) і організацій мовлення на використання в ході своєї діяльності творів, які підпадають під охорону авторського права [10].

Головною особливістю суміжних прав є їх взаємозв'язок з авторським правом та походження від нього. Це означає, що більшість суміжних прав залежить від прав авторів. Як правило, виконання твору виконавцем відбувається на підставі договору з автором, також і виробники фонограм (відеограм) та організації мовлення реалізують надані їм права в рамках договору з виконавцем та автором твору, який записується або передається в ефір.

При дослідженні будь-якого правового інституту фундаментальним є визначення його елементів. До елементів інституту авторського права і суміжних прав відносяться об'єкт, суб'єкт і зміст.

В чинному законодавстві України та в нормах міжнародних актів, які регулюють інститут авторського права, не міститься визначення його об'єкту.

Однак, законодавець визначає перелік об'єктів, які підпадають під охорону авторським правом. Цей перелік міститься в ч. 1 ст. 433 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [15]. Взаємопов'язаною є норма ч. 1 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», яка дещо деталізує

об'єкти авторського права та відносить до них, зокрема: наукові, літературні та мистецькі твори будь-якого жанру, виступи, лекції та промови, музичні, аудіовізуальні, музично-драматичні та драматичні твори, твори мистецтва і ужиткового мистецтва, хореографічні постановки, сценічні обробки творів, в тому числі фольклору, фотографії, ілюстраційні матеріали, топографічні твори, креслення, дизайн-проекти в різних сферах та твори архітектури, збірки творів, тексти перекладів для субтитрів, дублювання чи озвучення іноземних аудіовізуальних творів, бази даних, комп'ютерні програми.

Зазначимо, що наведений перелік не є вичерпним. До об'єктів охорони авторського права законодавець відносить й інші твори. Більше того, правова охорона прав авторів поширюється не лише на весь твір, а і на його частину чи навіть назву, якщо така частина або назва можуть використовуватись окремо [10]. Крім того, під охорону та захист авторського права можуть підпадати твори, які неможливо однозначно віднести до однієї з груп, визначеної ч. 1 ст. 433 ЦК України та ч. 1 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Ми вважаємо, що невичерпність переліку об'єктів авторського права є позитивним фактором і має важливе значення, адже зі стрімким розвитком сучасних технологій постійно з'являються нові види творів, натомість законодавець, на жаль, не завжди швидко та оперативно може оновити перелік охоронюваних авторським правом об'єктів.

Досліджуючи зміст поняття «об'єкт авторського права», зазначимо, що в нормах законодавства використовується формулювання «об'єктами авторського права є твори...» [50, с. 442]. Водночас не можна ототожнювати поняття «об'єкт авторського права» та «твір». Під твором слід розуміти виражений в об'єктивній формі результат творчої інтелектуальної діяльності людини, який відзначається оригінальністю, доступний для сприйняття та використання іншими без посередництва автора, іншими словами це сукупність ідей, думок, міркувань, висновків та пропозицій, які виникли як результат творчості автора і відображені в будь-якій об'єктивній формі [53].

Зазначимо, що правова охорона поширюється не на кожен твір, а лише, той що відповідає вимогам чинного законодавства. Таким чином, «твір» є більш широким поняттям, ніж «об'єкт авторського права».

Розглянемо більш детально критерії віднесення тих чи інших творів до об'єктів авторського права. Наприклад, О.О. Штефан виділяє основні і додаткові умови правової охорони об'єктів авторського права. До основних відносить умови щодо творчого характеру і оригінальності твору та вираження в об'єктивній формі. Додатковими називає ознаку змісту, завершеності та оприлюднення твору [79, с. 4].

Тож, перша і головна ознака – це його творчий характер та оригінальність. О.О. Підпригора в поняття творчості вкладає цілеспрямовану пошукову діяльність людини, в результаті якої виникає щось нове, яке відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю [56]. Іншими словами новизна твору.

В вітчизняній судовій практиці діє так звана презумпція творчого характеру праці. Вона сформульована у п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»[23]. Суть її в тому, що результат інтелектуальної діяльності вважається творчою працею, якщо інше не було доведено [84, с. 78]. Для того, щоб заперечити творчий характер певного твору, необхідно надати докази і довести факт, що аналогічний результат вже був отриманий іншою особою під час інтелектуальної творчої діяльності [50, с. 442].

Друга ознака – об'єктивна форма вираження твору. Об'єктивну форму не слід ототожнювати з матеріальною. Зазначимо, що в окремих країнах, переважно англо-саксонського права передумовою для захисту прав авторів є саме матеріальна фіксація твору, наприклад, лист, друк, фотографія, звуко- або відеозапис, скульптура чи живопис. Це обумовлено тим, що матеріальний об'єкт може слугувати доказом у судовому процесі у випадку позову про порушення авторських прав [52, с. 18].

В Україні ж як і в інших країнах континентального права, такої вимоги немає. Однак вимога щодо вираження твору в об'єктивній формі є обов'язковою для охорони об'єкту авторського права, оскільки державою охороняється саме твір в об'єктивній формі, а не його зміст. Для визначення об'єктивної форми вираження твору в науці права визначають дві ознаки: перша - це його відтворюваність, друга – здатність сприйматись органами почуттів людини [53]. Водночас немає значення в якій формі виражений твір, наприклад, записаний на папері, надрукований чи відтворений на іншому матеріальному носії, але він має бути доступний суспільству та сприйматись органами зору, слуху чи дотику людини.

До об'єктів авторського права належать усі твори, при чому немає значення їх призначення, ступінь завершення, суспільна цінність, а також спосіб та форма вираження (ч. 2 ст. 433 ЦК України) [15]. Дещо схоже, але більш деталізоване визначення міститься в ч. 2 ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, правова охорона поширюється на всі твори, незалежно від того оприлюднені вони, чи ні, завершені чи не завершені, також не має значення мета чи достоїнство твору [10]. Проте, законодавством передбачено, що авторським правом не охороняються ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі. Таким чином, будь-який автор може запозичити ідею для створення оригінального твору.

Про охорону авторським правом творів, які мають об'єктивну форму говорить і судова практика. Так, в п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» зазначено, що авторське право виникає внаслідок самого факту створення твору науки, літератури і мистецтва в результаті творчої інтелектуальної діяльності одного або декількох авторів. Моментом створення твору є первинне надання йому будь-якої об'єктивної форми наприклад, письмової, електронної чи речової [23].

Варто зазначити, що не всі твори отримують правову охорону. В ст. 434 ЦК України міститься перелік об'єктів, які не охороняються авторським правом:

- 1) нормативні документи, видані органами державної влади та місцевого самоврядування, зокрема, закони, укази, постанови, рішення та їх офіційні переклади;
- 2) державні символи України, грошові знаки та емблеми, затверджені органами державної влади;
- 3) інформація про новини дня та інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації;
- 4) інші твори, визначені законом [15].

Зокрема, перелік інших творів міститься в ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права», наприклад, фольклор; судові рішення та державні стандарти; державні нагороди, символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символіку територіальних громад, символи та знаки підприємств, установ та організацій, не зазначаючи вимогу щодо їх затвердження державними органами; розклад руху транспортних засобів, програма телерадіопередач, телефонні довідники та інші бази даних, які не вирізняються оригінальністю [10].

Отже, для того, аби віднести твір до об'єкта авторського права він повинен відповідати вимогам законодавства та бути наділений ознаками щодо творчості та оригінальності, об'єктивної форми вираження та належати до сфери літератури, науки та/або мистецтва, при цьому не важливо завершений цей твір чи ні, його призначення, жанр, обсяг, зміст, цінність чи достоїнство.

До об'єктів суміжних прав згідно ч. 1 ст. 449 ЦК України належать виконання, фонограми, відеограми та програми і передачі організацій мовлення [15].

В ст. 35 Закону України «Про авторські та суміжні права» законодавець фактично дублює даний перелік об'єктів, при цьому деталізує поняття виконання, уточнюючи, що до об'єктів суміжних прав відноситься виконання

саме літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів [10].

У випадку з суміжними правами правовій охороні та захисту підлягають права щодо розповсюдження та донесення до суспільства творів, перелічених у ст. 35 Закону України «Про авторські та суміжні права», а не права щодо їх створення. Тому, в переважній більшості випадків об'єкти суміжних прав є залежними, похідними від авторських прав. Але бувають випадки, коли суміжні права є самостійними, незалежними, наприклад, запис звуків, що не є виконанням. Характерною рисою об'єктів суміжних прав є те, що вони виникають внаслідок виконання твору, виробництва фонограми або оприлюднення передачі організації мовлення.

В нормах чинного законодавства немає визначення поняття «виконання». У ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» сформульовано лише поняття «публічне виконання», тобто втілення ролі або танцю, співу, читання, декламування, диригування, гри на музичному інструменті [10]. Воно може сприйматися зором та/або слухом. Кожне нове виконання одного й того ж твору і тим же виконавцем створює новий об'єкт виконавського права, таким чином виконання охороняється як одноразовий акт [28, с. 155]

На відміну від інших об'єктів права інтелектуальної власності для об'єктів авторських та суміжних прав чинне законодавство не вимагає отримання свідоцтва та виконання інших формальностей для засвідчення прав власності на них. Проте реєстрація об'єкта авторського та суміжного права важлива для подальшого розпоряджання правами на результат своєї творчої діяльності. В більшості випадків наявність свідоцтва допоможе попередити можливі спори стосовно авторства та незаконного використання твору і зупинити порушення авторських і суміжних прав.

Суб'єктами авторських прав є автори та правовласники: спадкоємці, правонаступники за законом та договором. Ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Серед фізичних осіб слід першочергово виділити авторів,

які своєю творчою діяльністю створили об'єкт авторського права. Вони належать до первинних суб'єктів. Причому первинним суб'єктом авторського права може бути винятково фізична особа [53].

Автором твору зазвичай вважається фізична особа, вказана як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства), якщо немає доказів іншого (ч. 1 ст. 435 ЦК України) [15]. Дана норма застосовується і у випадку опублікування твору під псевдонімом, за яким можливо ідентифікувати власника.

Похідними суб'єктами авторського права відповідно до ч. 2 ст. 435 ЦК України являються інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону [15].

В ст. 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що суб'єктами авторського права поряд з авторами творів є їх спадкоємці та особи як фізичні, так і юридичні, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права. Вони безпосередньо не створюють твір, а набувають авторські права на підставі договору чи закону [10]. Зважаючи на зазначене вище, можемо дійти висновку, що передати можливо лише авторські майнові права, натомість немайнові права належать лише первинному суб'єкту – автору, оскільки є невід'ємними від його особи і не можуть передаватись іншим фізичним чи юридичним особам.

Якщо твір створено не одним автором, а декількома у співавторстві, в такому випадку авторське право належить співавторам спільно, незалежно від того, чи є такий твір єдиним цілим, чи складається з частин. Цивільно-правова теорія передбачає два види співавторства: роздільне і нероздільне [39, с. 117].

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» кожен співавтор має авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення. Тобто, якщо така частина може бути використана окремо і не залежить від інших частин твору, створеного у співавторстві [10].

Варто зауважити, що відповідно законодавства співавторством вважається інтерв'ю. Його співавторами є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла [10].

Відносини між співавторами можуть бути визначені договором. Якщо такий договір відсутній, права на твір реалізуються спільно усіма авторами (ч. 3 ст. 436 ЦК України, абз. 3 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [10; 15].

Суб'єктами суміжних прав відповідно до ч. 1 ст. 450 ЦК України та ч. 1 ст. 36 Закону України «Про авторське право і суміжні права» є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми та організація мовлення [10; 15].

Особа, ім'я (найменування) якої зазначено у фонограмі, відеограмі, їх примірниках чи на упаковці, а також під час передачі організації мовлення визнається суб'єктом суміжних прав.

По аналогії з авторським правом суміжні права можуть набувати інші особи в рамках договору або закону. Такими суб'єктами можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Щодо іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб зазначимо, що вони користуються однаковими правами нарівні з фізичними та юридичними особами – резидентами України (ст. 6 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). [10; 73].

Третім елементом інституту авторського права та суміжних прав є зміст цих прав. Зміст авторських та суміжних прав складають виключні майнові та немайнові правомочності авторів та виконавців. Більш детально зміст авторських і суміжних прав буде розглянуто в наступному пункті нашого дослідження.

Важливим аспектом у дослідженні авторських і суміжних прав є момент їх виникнення, адже саме з ним пов'язується момент забезпечення правової охорони та захисту прав суб'єктів.

Відповідно до ч. 1 ст. 437 ЦК України та ч. 2 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право виникає в зв'язку з фактом створення твору. Особа, яка набула авторських прав, може використовувати

спеціальний знак, для сповіщення інших про свої права як автора. Такий знак складається з трьох елементів: латинської букви «С», обведеної колом (©), імені чи найменування особи автора та року першого опублікування твору і розміщується на кожному екземплярі твору.

На противагу авторському суміжне право виникає в зв'язку з виконання твору, виготовлення фонограми або відеограми чи оприлюднення передачі організації мовлення.

Відповідно до ст. 451 ЦК України моментом виникнення права на виконання є перше його здійснення. Охорона права на фонограму чи відеограму пов'язана з моментом її виготовлення, а на передачу та програму організації мовлення – з моменту її першого оприлюднення [15].

Для повідомлення про свої права суб'єкт суміжних прав може використовувати спеціальний знак, який складається з таких елементів: латинська літера «Р», обведена колом, найменування чи ім'я суб'єкта суміжних прав та рік першої публікації фонограми або відеограми. Такий знак розміщується на фонограмах, відеограмах і всіх їх примірниках, що розповсюджуються серед публіки на законних підставах, або їх упаковках можуть

1.2. Порухення авторських і суміжних прав як підстава застосування юридичної відповідальності

Зміст авторських та суміжних прав в першу чергу становить комплекс гарантованих законодавством особистих немайнових та майнових прав суб'єктів цих прав. Разом з тим, сутність інститутів авторського права та суміжних прав полягає в тому, що держава гарантує таким суб'єктам можливість застосовувати ряд заходів щодо визнання своїх прав та їх відновлення у разі порушення.

Серед науковців, які досліджують питання цивільно-правової відповідальності в сфері авторських и суміжних прав існує спільний погляд

щодо підстави її застосування. Зокрема, юридична підстава цивільно-правової відповідальності – це закон, фактична підстава – порушення авторських і суміжних прав.

В доктрині права інтелектуальної власності під порушенням авторського права розуміють дії, спрямовані на протиправне використання об'єктів права інтелектуальної власності, що належать іншим особам, умисно вчинені особою, яка розуміє протизаконний характер цих дій, з метою отримання матеріальної вигоди [49, с. 85]. Для комплексного дослідження підстав застосування юридичної відповідальності, зокрема цивільно-правової, необхідно визначити перелік прав суб'єктів, які охороняються авторським та суміжним правом, а також перелік дій, які можуть кваліфікуватись як порушення авторського права.

У цивілістичній науці усталеним є розподіл правопорушень на ті, які посягають на майнові інтереси суб'єктів авторського права і суміжних прав та такі, що спрямовані на порушення особистих немайнових прав зазначених суб'єктів. Слід зазначити, що зазвичай, у сфері авторських правовідносин правопорушник не має на меті своїми діями безпосередньо порушити особисті немайнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав. У більшості випадків вони супутні при правопорушеннях, спрямованих на порушення виключних майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Розглянемо більш детально авторські та суміжні права, які охороняються державою і за порушення яких настає цивільно-правова відповідальність. Особисті немайнові права автора визначені ст. 423, 438 ЦК України та ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [10]. З аналізу даних правових норм можна дійти висновку, що автор має наступні права немайнового характеру:

- 1) право щодо авторства, тобто визнання особи автором (п. 1 ч. 1 ст. 423 ЦК України);
- 2) право на ім'я, іншими словами право вказувати своє ім'я або псевдонім на творі, його примірниках та при публічному використанні твору.

Якщо автор твору бажає залишитись анонімом, то навпаки це право охоплює можливість забороняти згадувати своє ім'я або псевдонім під час публічного використання твору (п. 1-3 ч. 1 ст. 438 ЦК України, п. 1-3 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права»);

3) право на незмінність твору та його цілісність. Сюди слід віднести охорону твору від перекручування, спотворення змісту чи іншої зміни, а також від будь-якому посягання на твір, що може зашкодити честі, гідності чи діловій репутації автора (п. 2 ч. 1 ст. 423 ЦК України, п. 4 ч. 1 ст. 438 ЦК України, п. 4 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); право протидіяти самовільному додаванню до твору ілюстрацій, передмов, післямов, коментарів тощо (ч. 1 ст. 439 ЦК України) [15].

Тобто, автор твору має право у будь-який момент заборонити його використання, якщо це шкодить його честі та репутації. Наприклад, відомий кубинський фотограф Альберто Корда понад сорок років дозволяв безоплатно використовувати свій легендарний знімок Че Гевари Проте пізніше заборонив використання свого твору в судовому порядку через те, що один з відомих виробників алкоголю використав це фото для реклами алкогольного напою. Мотивував він свій позов тим, що використання твору для реклами алкоголю наносить шкоду його репутації [31, с. 64].

Щодо право автора на дотримання цілісності твору, то таке право потрібно розмежовувати з правом його на зміну, яке є частиною майнових прав автора і є способом використання, наприклад, адаптація чи переклад.

Виконавці творів як суб'єкти суміжних прав також мають ряд немайнових прав як і їх автори. Так, відповідно до ст. 38 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виконавцеві твору належить:

- 1) право виконання, іншими словами визнання його виконавцем твору;
- 2) право на ім'я, яке означає право зазначати своє ім'я, найменування чи псевдонім під час кожного виступу, запису та виконанні;

3) право збереження недоторканості виконання, яке передбачає забезпечення належної якості запису виконання і захист від перекручення, спотворення або будь-якої іншої зміни, що може завдати шкоди честі і діловій репутації виконавця [10].

Важливо зазначити, що особисті немайнові права нерозривно пов'язані з особою їх правовласника та не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Законодавець визначає, що після смерті автора недоторканість твору охороняється уповноваженою ним особою, а за її відсутності – спадкоємцями та іншими заінтересованими особами. Якщо твір переходить у суспільне надбання, то будь-які зміни в ньому можуть бути зроблені вільно, але за умови зазначення того, що мова йде про змінений варіант, наприклад, вказувати інформацію, що фільм знятий за мотивами твору певного автора.

Про нерозривність особистих немайнових прав з особою автора чи суб'єкта суміжних прав говорить і судова практика. У п. 10 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» зазначено, що особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам, вони охороняються безстроково [23].

У зв'язку з наведеним судам слід враховувати, що автор твору є належним позивачем за позовом про заборону дій щодо використання твору, що порушують його особисті немайнові права, незалежно від того, що майнові права передано (відчужено) чи передано право на використання твору іншій особі. Разом з тим, право на відшкодування збитків (майнової шкоди), або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсації залишається за особою, якій у зазначених випадках передані (відчужені) майнові права чи передані виключні права на використання твору. Однак, за автором залишається право вимагати відшкодування моральної шкоди.

Поряд з немайновими правами суб'єкти авторського права мають ряд майнових прав, які підлягають правовій охороні та захисту. Зокрема, майнові права автора на твір визначені ст. 440 ЦК України та ст. 15 закону «Про авторське право і суміжні права». До них належать: право на особисте використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання; виключне право на імпорт примірників творів [10; 15].

В міжнародних нормативно-правових актах до яких приєдналась Україна також містяться авторські права, які підлягають охороні. Наприклад, Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів передбачено, що автори літературних і художніх творів належить виключне право дозволяти: переклад своїх творів (ст. 8); відтворення будь-яким чином і в будь-якій формі (ч. 1 ст. 9); їх передачу в ефір або публічне повідомлення цих творів будь-яким іншим способом, зокрема і їх публічне читання (ч. 1 ст. 11ter); переробку, аранжування та будь-які інші зміни своїх творів (ст. 12); кінематографічну переробку, чи переробку у іншу художню форму, а також відтворення та поширення перероблених творів тощо (ст. 14) [2].

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. до якого Україна приєдналась 20.09.2001 р. додатково до положень Бернської конвенції передбачає, що автори літературних і художніх творів мають виключне право дозволяти розповсюдження серед широкого загалу: оригіналу й примірників своїх творів шляхом продажу або іншої передачі права власності (ч. 1 ст. 6); автори комп'ютерних програм, кінематографічних творів та фонограм мають виключне право дозволяти комерційний прокат для публіки оригіналів або примірників своїх творів, крім введення обмежень щодо комп'ютерних програм, якщо сама програма не є головним об'єктом прокату, та щодо кінематографічних творів, якщо такий комерційний прокат не призводить до широкого копіювання творів, що завдає суттєвої шкоди виключному праву на відтворення (ст. 7) [6].

Якщо порівняти види правової охорони, передбачені нормами національних та міжнародних правових актів, можемо дійти висновку, що в цілому вітчизняне законодавство відповідає міжнародному. Разом із тим, на думку деяких дослідників Закон України «Про авторське право і суміжні права» містить в окремих випадках надлишкові гарантії захисту, що тягне необґрунтовані обмеження доступу [82, с. 67].

Наприклад, виключне право автора надавати згоду або забороняти включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо або необхідність отримання дозволу правовласника на будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення. Проте на нашу думку, зважаючи стан дотримання прав інтелектуальної власності в Україні, перелік прав, які охороняються авторським правом, та міститься в нормах вітчизняного законодавства є доцільними. Тож, їх перелік не потрібно скорочувати.

Майнові права виконавців як суб'єктів суміжних прав закріплені ч. 1 ст. 39 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Подібно до майнових прав авторів до них слід віднести виключне право дозволяти або забороняти: публічне відтворення своїх незафіксованих виконань; розповсюджувати виконання через перший продаж або іншу передачу права власності; передавати свої виконання в комерційний прокат чи майновий найм; розповсюджувати виконання через будь-які засоби зв'язку в зв'язку з чим будь-яка особа отримує до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час, якщо при першій фіксації виконання не було згоди на такий вид розповсюдження [10]. Майнові права виробників фонограм і відеогам, які підлягають правовій охороні визначені в ч. 1 ст. 40 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Перелік цих прав аналогічний з переліком суміжних прав виконавців.

Цивільні права організацій мовлення, які захищаються суміжним правом, перелічені в ч. 1 ст. 41 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Як і для інших суб'єктів їм гарантовано виключне право на

використання своїх програм будь-яким способом, а також виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам: публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції; фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення; публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом. Також, вони мають право заборонити поширення як на території України, так і з її території сигналу із супутника, що несе їх програми, розповсюджуючим органом, для якого цей сигнал не призначався [15].

Першим міжнародним актом щодо надання правової охорони суміжних прав стала Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, прийнята 26.10.1961 р. (далі – Римська конвенція) [8]. Згодом було прийнято Конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 р. (далі - Женевська конвенція) [7], яка в деяких аспектах розширює та уточнює Римську конвенцію щодо виробників фонограм.

Так, норми Римської конвенції передбачають такі види охорони суміжних прав: 1) виконавцям: право запобігати без їх згоди: здійсненню запису виконання, здійсненню телерадіопередачі або публічного сповіщення виконання (за винятком, коли виконання було передано в ефір або здійснюється з використанням узгодженого запису), відтворенню запису виконання, якщо первинний звуковий запис було здійснено без їхньої згоди або всупереч умовам наданої згоди; 2) виробникам фонограм: право дозволяти або забороняти пряме або опосередковане відтворення своїх фонограм; 3) організаціям мовлення: право дозволяти або забороняти ретрансляцію та запис своїх телерадіопередач; відтворення записів своїх телерадіопередач, виготовлених без їхньої згоди або всупереч умовам наданої згоди; публічне сповіщення своїх телепередач, якщо воно здійснюється в місцях, доступних для публіки за вхідну плату [82, с. 68].

Якщо провести порівняльний аналіз норм вітчизняного та міжнародного законодавства щодо закріплення гарантій охорони суміжних прав, то можемо

дійти висновку, що загалом вони відповідають одне одному. Та зауважимо, що законодавство України досить детально перелічує види охорони суміжних прав, що є позитивним моментом в правозастосовній практиці.

Зважаючи, що в переважній більшості випадків суміжні права є похідними від авторських, важливо зауважити, що отримання дозволу на використання суміжних прав не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення авторських прав. Правомірне використання об'єктів суміжних прав не звільняє користувача від обов'язку врегулювати з автором чи з іншим суб'єктом авторського права питання про використання об'єктів авторських прав шляхом отримання відповідної згоди, сплати винагороди за використання саме об'єктів авторського права.

Підтвердженням даного твердження є й судова практика. Зокрема, постанова Касаційного Господарського Суду Верховного Суду від 30.04.2020 р. у справі № 921/441/18 [20]. Суть спору в тому, що ПП «Організація колективного управління авторськими та суміжними правами» звернулася з позовом до ТОВ «Сіті Кафе» про стягнення 223 380,00 грн компенсації за порушення майнових авторських прав. Відповідач не погодився з позовом, посилаючись на те, що він уклав договір на право публічного виконання фонограм спірних музичних творів з виплатою відповідної винагороди. Разом з тим, суд зазначив, що до предмета доказування у цій справі належав факт неправомірного використання відповідачем об'єктів авторського права – спірних музичних творів. Тож, Верховний Суд залишив в силі рішення попередніх інстанцій про задоволення позовних вимог.

Іншим важливим елементом охорони авторського та суміжних прав є строк їх правової охорони. Для авторських прав на твір за загальним правилом строк захисту майнових прав діє протягом усього життя автора і спливає через сімдесят років, що бере свій відлік з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів (ст. 446 ЦК України, ч. 2 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Законом також визначені інші строки захисту майнових прав авторів. Так,

авторське право на твори посмертно реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації (ч. 6 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), а якщо твір було вперше опубліковано протягом 30 років з дня смерті його автора, авторське право діє протягом 70 років з дати опублікування (ч. 7 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [10].

Суміжні права виконавців, виробників фонограм та відеограм, а також організацій мовлення підлягають правовій охороні протягом 50 років з моменту першого виконання, першого опублікування фонограми (відеограми) чи першого публічного сповіщення передачі (ч. 1-4 ст. 44 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Варто зазначити, що охорона авторських прав в Україні має найдовший термін, порівняно з вимогами міжнародних документів. Наприклад Бернська конвенція передбачає захист протягом життя автора та ще 50 років, а для кінематографічних, фотографічних творів і творів прикладного мистецтва взагалі дозволяється не прив'язувати обчислення терміну охорони до часу життя автора [2]. Натомість Всесвітня Конвенція про авторське право від 10.07.1974 р. виділяє ще менший термін – протягом життя автора плюс не менше 25 років [3]. Тому, на нашу думку, варто переглянути строк охорони передусім авторських прав, щоб спростити та пришвидшити доступ суспільства до творчих надбань. Адже після сплину зазначеного строку твір переходить до суспільного надбання. Такі твори можуть вільно використовуватись будь-ким, без виплати авторської винагороди, але з дотриманням особистих немайнових прав автора. Тож, закріпленні державою гарантованих прав суб'єктів авторського права та суміжних прав і є правовою охороною їх інтересів як майнового, так і особистого немайнового характеру.

Важливо зауважити, що останні зміни до цивільного законодавства усунули колізію щодо належності майнових прав на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) та за замовленням.

Багато років поспіль Цивільний кодекс України та Закон України «Про авторське право і суміжні права» порізно регулювали питання належності майнових авторських прав на службові твори: ст. 429 ЦК України було визначено, що майнові права інтелектуальної власності на службовий твір належали працівникові, який створив твір, та роботодавцеві спільно, якщо інше не встановлено договором або законодавством, натомість у ч. 2 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» було передбачено, що виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено договором. Це призводило до суперечностей в правозастосовній практиці, неузгодженості судових рішень та розрізної судової практики.

Нині ж, в зв'язку з прийняттям Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» колізія правових норм усунута – положення про належність майнових прав роботодавцю видалено із Закону України «Про авторське право і суміжні права», натомість зазначено, що розподіл майнових прав на службовий твір визначається законодавством, якщо інше не передбачено договором між автором і роботодавцем.

Тож, можемо зробити висновок, що майнові авторські права на службовий твір належать працівникові та роботодавцю спільно.

Єдине виключення стосується майнових прав на комп'ютерні програми – законодавець визначив, що майнові права на комп'ютерні програми та (або) бази даних, створені у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать юридичній або фізичній особі, де або в якій працює співробітник, який створив ці комп'ютерні програми та (або) бази даних, якщо інше не встановлено договором.

Питання щодо належності майнових прав на твір, створений за замовленням врегульовано ч. 4 ст. 440 ЦК України. Відповідно до вказаної норми майнові права інтелектуальної власності на твір, створений за замовленням, належать замовникові, якщо інше не встановлено договором або законодавством.

Ще однією новелою є положення щодо належності майнових прав інтелектуальної власності на твір образотворчого мистецтва, створений на замовлення, його автору (крім твору, спеціально створеного як елемент програмного забезпечення), якщо інше не встановлено договором або законом.

Не менш важливим під час дослідження цивільно-правової відповідальності за порушення прав авторів та суб'єктів суміжних прав є визначення перелік дій, які можуть кваліфікуватись як порушення авторського права, а відтак, і як підстави для звернення до суду за захистом. Види порушення авторського права та суміжних прав визначені статтею 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Відповідно до вказаної норми, до них слід віднести:

1) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав та їхні майнові права, а також зловживання посадовими особами організації колективного управління службовим становищем, що призвело до не виплати або неналежного розподілу і виплати винагороди правовласникам. Зазначимо, що управління авторськими та суміжними правами може здійснюватися трьома способами: особисто, через повіреного або організаціями колективного управління. Порядок розподілу і виплати доходів, одержаних від прав визначений ст. 21, 22 Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав».

2) піратство у сфері авторського права та/або суміжних прав - опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів, фонограм (відеограм), незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і/або суміжних прав з використанням мережі Інтернет.

В спеціальній юридичній літературі можна зустріти різні підходи до класифікації піратських дій. Наприклад, піратство у сфері авторського права поділяють на: «чисте» піратство, яке пов'язане з напівлегальним оприлюдненням об'єкта авторського права; піратство, пов'язане з підробкою об'єктів авторського права; піратство, що проявляється у незаконному розмноженні копій об'єктів авторського права.

Зазначимо, що зміст поняття піратство визначається законодавцем через поняття контрафакт. Щоправда в нормах цивільного законодавства міститься визначення «контрафактний примірник твору». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» контрафактним є примірник твору, фонограми, відеограми, який відтворений чи іншим чином розповсюджений з порушенням авторського та суміжних прав, в тому числі примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди суб'єкта авторських та суміжних прав, з країн, де ці об'єкти ніколи не охоронялися або перестали охоронятися [10].

На думку А. С. Штефан контрафакція і піратство у сфері авторського права і суміжних прав контрафакція – явища не тотожні, не синонімічні. Кожна з цих дій, навіть коли вони вчиняються однією особою, становить окреме, самостійне порушення. Контрафакція – це відтворення (виробництво) примірників творів, фонограм, відеограм, здійснене без дозволу відповідного суб'єкта прав. Сам факт такого виробництва, без розповсюдження відтворених примірників, порушує майнові авторські та/або суміжні права, оскільки використання відповідного об'єкта не було санкціоноване суб'єктом авторського права та/або суміжних. Піратством же (в контексті співвідношення з контрафакцією) є не відтворення, а випуск в обіг, розповсюдження контрафактних примірників, їх імпорту та експорту [77, с. 14-15].

Характерною ознакою піратства є вчинення протиправних дій з метою отримання матеріальної вигоди. В умовах сьогодення піратство набуло

широкого розмаху і за своїми масштабами загрожує основам авторського права та суміжних прав.

3) плагіат, тобто оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Плагіат слід відрізняти від вільного використання думок, ідей або способів, запозичених з іншого твору для створення нового оригінального твору. Не є плагіатом також вільне використання цитат або уривків з опублікованих творів, в тому числі цитування, яке здійснюється без згоди автора чи іншого правовласника авторських прав, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення.

4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право та суміжні права, примірників творів, в тому числі комп'ютерних програм і баз даних, фонограм, відеогам, програм мовлення. Порухенням будуть вважатись дії, коли твори та інші об'єкти, захищені в Україні, ввозяться з держави, де ці твори та інші об'єкти не захищаються, а також, коли примірники творів, фонограм та інших об'єктів, які були розповсюджені поза межами України за згодою суб'єкта авторського права або суміжних прав, ввозяться в Україну без його згоди.

5) вчинення дій, що загрожують порушення авторських і суміжних прав. Даний захід слід кваліфікувати як стримуючий. Такі заходи є невід'ємним елементом будь-якого ефективного механізму забезпечення захисту прав.

6) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права та суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу. Визнаються незаконними імпортом, виготовлення або розповсюдження протизахисних пристроїв, або пропозиція чи надання послуг, що мають аналогічну дію. Протизахисний пристрій - це будь-який пристрій, виріб або компонент, включений у пристрій або виріб, основним призначенням або основним результатом застосування якого є обхід будь-якого способу,

режиму, механізму або системи, які запобігають або перешкоджають будь-яким правомірним діям [28, с. 188].

7) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління.

8) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права та суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів таких прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі. Відповідно до ст. 12 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. інформація про управління правами – це інформація, яка ідентифікує твір, автора твору, володаря будь-якого права на твір або інформація про умови використання твору, будь-які цифри або коди, в яких подана така інформація, якщо будь-яка з цих складових інформації додана до примірника твору або фігурує у зв'язку із розповсюдженням твору серед широкої публіки [6].

9) камкординг, кардшейрінг. Окремо варто зупинитись на відносно нових для інституту захисту авторських і суміжних прав поняттях камкординг і кардшейрінг. Ці поняття було включено до переліку видів порушень авторського права і суміжних прав в зв'язку з набранням чинності Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Визначення поняття камкординг міститься в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» відповідно до якої це відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав [10].

На нашу думку, в законодавчому визначенні поняття камкординг недоречним є посилання на дозвіл від суб'єкта суміжних прав на здійснення відеозапису, адже аудіовізуальний твір є об'єктом авторського права. В зв'язку

з цим пропонуємо викласти визначення камкординг міститься в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в наступній редакції: «камкординг - відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права».

Іншими словами камкординг – це створення примірника аудіовізуального твору, що здійснюються шляхом відеозапису під час публічної демонстрації цього твору. Оскільки такий відеозапис не санкціонований відповідним суб'єктом, примірник аудіовізуального твору, що з'являється внаслідок камкордингу, відтворений з порушенням авторського права, тобто, є контрафактним [77, с. 13].

Кардшейрінг відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» - це забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо), в обхід таких технічних засобів захисту, в результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту [10].

На думку А. С. Штефан у цій дефініції помилковим є посилання на суб'єкта авторського права щодо програми (передачі) організації мовлення [77, с. 13]. Ми погоджуємось з цим твердженням, адже програма організації мовлення відноситься до об'єктів суміжних прав. Хоча до складу такої програми можуть входити об'єкти авторського права, однак набути авторське право на саму програму як об'єкт суміжного права неможливо.

Дослідивши правову охорону авторського та суміжних прав, а також види їх порушень можемо дійти висновку, що закріплення в нормах чинного законодавства прав суб'єктів авторського права та суміжних прав і є правовою охороною їх інтересів як майнового, так і особистого немайнового характеру.

Аналізуючи механізм захисту гарантованих державою прав, ми визначили види порушень, за які наступає юридична відповідальність. Також зробили висновок, що у разі вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові або майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав, такі суб'єкти мають право звертатись до компетентних органів, зокрема суду за захистом своїх порушених прав.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СІМІЖНИХ ПРАВ

2.1. Поняття та види цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав

Для захисту законних прав та інтересів суб'єктів авторського права та суміжних прав важливим та актуальним питанням є притягнення до відповідальності за їх порушення. В ч. 3 ст. 3 ЦК України передбачено, що належне виконання цивільних обов'язків забезпечується засобами заохочення та відповідальністю, які встановлені договором або актом цивільного законодавства [15].

Згідно чинного законодавства за порушення прав інтелектуальної власності передбачено настання адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності. Найбільш розповсюдженим видом відповідальності у випадку порушення авторських і суміжних прав є цивільно-правова відповідальність [69, с. 39].

Відсутність законодавчо закріпленого визначення цивільно-правової відповідальності викликає дискусії при дослідженні даного правового інституту. В доктрині цивільного права існує декілька поглядів на визначення поняття цивільно-правової відповідальності. Одні автори зазначають, що цивільно-правова відповідальність є санкцією, що застосовується до правопорушника в вигляді покладення на нього додаткового цивільно-правового обов'язку переважно фінансового характеру або позбавлення належного йому цивільного права [62, с. 64]. Інші заперечують та звертають увагу, що при такому формулюванні поняття цивільно-правової відповідальності ототожнюється з її мірами.

Питання про співвідношення «санкції» та «відповідальності» є дискусійним. На думку Г.В. Єрмоєнко вони тісно пов'язані між собою, цей

зв'язок прослідковується в тому, що з однієї сторони санкція є мірою відповідальності за цивільне правопорушення, а з іншої – цивільно-правова відповідальність фактично є різновидом санкції [75, с. 85].

Найбільш повне відображення сутності поняття відповідальності, запропоноване дослідником В.П. Грибановим, згідно з визначення якого під цивільно-правовою відповідальністю розуміється застосування до правопорушника заходів цивільно-правової відповідальності в разі порушення ним суб'єктивних цивільних прав та обов'язків інших учасників цивільних відносин, у результаті чого порушник понесе додаткові майнові втрати [44, с. 155].

Проаналізувавши думки науковців нами зроблено висновок, що цивільно-правова відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав – це встановлені законодавством юридичні санкції за вчинене порушення прав та інтересів авторів та суб'єктів суміжних прав, які мають на меті покласти на особу порушника додаткові обов'язки майнового характеру.

Еволюція інституту цивільно-правової відповідальності поступово каральну функцію передає в сферу адміністративного і кримінального права, натомість в цивільному залишає тільки захист прав через настання негативних наслідків у формі відшкодування заподіяної шкоди з боку правопорушника. Основна мета цивільно-правової відповідальності полягає не у покаранні за порушення встановленого правопорядку, а у відшкодуванні заподіяних збитків [49, с. 88].

Цивільно-правова відповідальність є одним з видів юридичної відповідальності, тож для неї характерні такі загальні ознаки: застосування до правопорушника заходів державного примусу; суспільний осуд; настання негативних наслідків для правопорушника.

Окрім загальних ознак цивільно-правова відповідальність, яка настає в тому числі і за порушення авторських і суміжних прав має специфічні притаманні лише їй ознаки та особливості: носить переважно майновий характер; відшкодування моральної шкоди; розмір відповідальності в

залежить від розміру заподіяної шкоди; компенсаційний характер, тобто цей вид відповідальності спрямований на відновлення суб'єктивного цивільного права потерпілої сторони, а не на покарання правопорушника; не зачіпає особистого статусу правопорушника, а спрямована на його майнову сферу.

Серед науковців, які досліджують питання цивільно-правової відповідальності існує спільний погляд на підстави її застосування. Зокрема, юридична підстава цивільно-правової відповідальності – це закон, фактична підстава – вчинення цивільного правопорушення. Тобто, якщо немає правопорушення, немає і цивільно-правової відповідальності. Умовами настання цивільно-правової відповідальності є:

- наявність майнової шкоди (у грошовому виразі - майнових збитків);
- наявність протиправної поведінки (у формі дії чи бездіяльності);
- причинний зв'язок між шкодою і протиправною поведінкою;
- наявність вини [73, с. 144].

Ці умови в сукупності утворюють загальний склад. Розглянемо більш детально умови цивільно-правової відповідальності.

Перші три з них: протиправність поведінки, наявність шкоди та причинний зв'язок між ними є об'єктивними умовами, а четверта – вина є суб'єктивною підставою цивільно-правової відповідальності.

Під майновою шкодою в науці цивільного права розуміють будь-яке зменшення чи знищення суб'єктивного цивільно-правового блага, що охороняється законом, а також неодержання доходів, які міг би отримати автор чи суб'єкт суміжних прав, якби їх права не були порушені.

Відповідно до ч. 1 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

Під збитками в ч. 2 ст. 22 ЦК України слід розуміти:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [15].

В юридичній літературі, судовій практиці, законодавстві використовуються поняття «школа» і «збитки». Варто зазначити, що ці поняття відрізняються за своєю сутністю. Так, поняття шкоди за своїм змістом ширше ніж збитки. Збитки це лише грошовий вираз майнової шкоди. Окрім матеріальної шкоди, тобто збитків виокремлюють ще немайнову – моральну шкоду. Тож, шкода може бути завдана як особистим немайновим правам особи, так і її майну [74, с. 324].

Відповідно до ч. 1 ст. 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода згідно ч. 2 ст. 23 ЦК України при порушенні авторських прав полягає: у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Друга ознака – протиправність поведінки. Дії боржника вважаються протиправними, якщо вони заборонені законом, договором або іншим правочином чи суперечить їм. Бездіяльність вважається протиправною за умови, коли законом, договором чи іншим правочином регламентовано обов'язок діяти певним чином, однак особа не виконує цих приписів.

Третьою умовою цивільно-правової відповідальності є наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою і шкодою, що настала через таку поведінку. Тобто, протиправна поведінка порушників авторських та суміжних прав є причиною, а збитки, що виникли у авторів – наслідком протиправної поведінки [74, с. 326].

Крім зазначених об'єктивних умов цивільно-правової відповідальності, у загальному складі правопорушення, необхідна ще одна умова – наявність вини.

Важливо зауважити, що в цивільному праві, на відміну від кримінального, діє принцип презумпції вини порушника. Це означає, що особа, яка не виконала або виконала неналежним чином зобов'язання, вважається винною, і повинна доводити свою невинуватість. Вина проявляється у двох формах: умисел, коли правопорушник передбачає можливість настання негативних наслідків своєї протиправної поведінки та необережність, коли правопорушник не бажає настання негативних наслідків, однак через легковажний намір їх відвернути чи уникнути допускає їх виникнення.

Особливістю цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав є те, що вона може настати і без вини, якщо це передбачено законом або договором. В такому випадку є підстави говорити не про відсутність складу цивільного правопорушення, а про наявність неповного або усіченого складу.

На нашу думку, юридичне значення вини, полягає перш за все в тому, що вона дозволяє визначити межі застосування цивільно-правової відповідальності. Як ми вже відзначали однією з особливостей цивільно-правової відповідальності є те, що в більшості випадків розмір відповідальності залежить від розміру завданої шкоди або від ступеня вини. Крім того, у разі відсутності вини можна говорити про підстави для звільнення від цивільно-правової відповідальності. Адже тільки сукупність усіх розглянутих умов дає підставу для притягнення винного до цивільно-правової відповідальності.

Загальні підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання визначено в ст. 617 ЦК України [15] до яких належить випадок та непереборна сила, якщо особа доведе, що порушення сталось внаслідок зазначених підстав без її вини.

Відсутність вини сама по собі означає випадковість вчинення правопорушення. Під правовим випадком слід розуміти таку подію або її наслідки, яких могло б не бути, але які не були відвернуті порушником тільки

тому, що їх неможливо було передбачити і запобігти їх настанню через раптовість [74]. Випадковою може бути визнана шкода, яку порушник не зміг відвернути, хоча вжив всіх можливих заходів для її запобігання. Тож, для звільнення від цивільно-правової відповідальності особа, яка порушила зобов'язання, має довести, що вона вчинила всі належні дії для відведення порушення авторських і суміжних прав.

Таким чином, попри наявність таких умов цивільно-правової відповідальності як протиправна поведінка, наявність шкоди та причинно-наслідкового зв'язку між ними, випадок стає підставою для звільнення від відповідальності.

Другою підставою звільнення від відповідальності є непереборна сила, тобто надзвичайна та невідворотна зовнішня подія (п. 1 ч. 1 ст. 263 ЦК України) [15]. Невідворотність дії непереборної сили внаслідок якої заподіяна шкода, тісно пов'язана з її надзвичайним характером. Саме надзвичайний характер події не дає можливості особі порушника запобігти та відвернути настання негативних наслідків. Тобто, непереборною силою є подія, яка є об'єктивно невідворотною, наприклад, стихійні природні явища (землетрус, повінь, шторм тощо) або суспільні явища (війнні дії, страйки, введення мораторію тощо) [74].

Можемо зробити висновок, що випадок та непереборна сила різними за змістом поняттями, однак вони визначені як загальні підстави для звільнення від цивільно-правової відповідальності.

При дослідженні інституту цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав важливо визначити її види.

Існує декілька критеріїв для класифікації видів цивільно-правової відповідальності. Так, в залежності від підстав виникнення прав і обов'язків, що порушені, тобто джерел відповідальності вона поділяється на договірну та недоговірну. Основна їх відмінність в тому, що договірна настає як у передбачених законом випадках, так і у випадках, які визначені сторонами в договорі, а недоговірна передбачена лише в нормах закону [76, с. 464].

Договірна відповідальність настає у вигляді санкції за порушення договору. Наприклад, порушення авторського договору. Згідно ст. 34 Закону України «Про авторське право і суміжні права» сторона, яка не виконала або неналежним чином виконала зобов'язання за авторським договором, зобов'язана відшкодувати іншій стороні всі збитки, в тому числі упущену вигоду [10].

Якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору, він має відшкодувати йому збитки, в тому числі упущену вигоду. При цьому зазначено, що спори щодо відповідальності за невиконання умов авторських договорів вирішуються у суді.

Недоговірна відповідальність настає тоді, коли правопорушник не перебуває в договірних відносинах з іншими суб'єктами цивільних прав і обов'язків, а порушує встановлений законодавством абсолютний юридичний обов'язок, який полягає в утриманні від дій, які порушують цивільні права та законні інтереси інших суб'єктів авторських та суміжних прав. Така відповідальність настає не з договору, а з юридичних фактів. Нагадаємо, що факти порушення прав авторів творів та суб'єктів суміжних прав визначені в ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Далі в своєму дослідженні ми проаналізуємо способи цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності.

Цивільно-правові способи захисту прав авторів та суб'єктів суміжних прав – це закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється відновлення порушеного права інтелектуальної власності, а також вплив на правопорушника [62, с. 248]. Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів наведено у ст. 432 ЦК України [15].

У нормах спеціального законодавства, яке регулює правовідносини в сфері інтелектуальної власності, зокрема, ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» наводиться чимало способів цивільно-

правового захисту авторського права. До таких способів, зокрема, можна віднести:

- вимогу визнання своїх прав та їх поновлення, яка включає заборону будь-яких дій, які порушують або навіть створюють загрозу порушенню авторських прав;
- звернення до суду щодо поновлення порушених прав чи припинення дій, які порушують або навіть створюють загрозу порушенню авторських прав;;
- подання позову про відшкодування моральної та матеріальної шкоди, в тому числі упущеної вигоди;
- стягнення з порушника доходу, отриманого внаслідок порушення авторського права, або виплату компенсацій [10].

Завданням цивільно-правових способів захисту авторських і суміжних прав є надання компенсації за шкоду, завдану порушенням; розпорядження відповідними контрафактними копіями, які використовувалися з метою протиправної діяльності; видача судового припису про заборону вчинення подальших порушень.

Важливе значення для цивільно-правової відповідальності має її форма, під якою розуміють форму прояву тих додаткових обтяжень, що накладаються на правопорушника.

Правові наслідки порушення зобов'язання містяться в ст. 611 ЦК України, зокрема: сплата неустойки (ст. 624 ЦК України), відшкодування збитків (ст. 22 ЦК України), компенсація моральної шкоди (ст. 23 ЦК України). Однак цей перелік не є вичерпним, спеціальне законодавство в сфері інтелектуальної власності передбачає ще й такі форми цивільної відповідальності як, наприклад, стягнення доходу, отриманого внаслідок порушення авторського права, або виплату штрафу [15].

В авторському праві за результатами розгляду справи про захист суд може постановити рішення чи ухвалу про:

- 1) відшкодування моральної шкоди з визначенням її розміру;

- 2) відшкодування збитків;
- 3) стягнення із порушника авторського права або суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;
- 4) виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення - як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу (ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Відповідно до ч. 3 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача [10].

Крім того, за рішенням суду може бути вилучено чи конфісковано всі контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту.

Загальною формою відповідальності вважається відшкодування збитків, Саме ця форма є найпоширенішим та разом з тим універсальним способом захисту порушеного права, адже вона застосовується в усіх випадках порушення зобов'язання [74, с. 512]. Як ми вже зазначали відшкодування матеріальних збитків відповідно до норм ч. 2 ст. 22 ЦК України включає як реальну шкоду, яка заподіяна суб'єкту авторських та/або суміжних прав, так і упущену вигоду. Більше того, якщо порушник, одержав у зв'язку зі своєю протиправною поведінкою доходи, то розмір упущеної вигоди, що не може бути меншим від суми одержаних доходів.

Найбільш складним питанням є визначення розміру майнової шкоди, що була завдана особі внаслідок правопорушення. При визначенні розмірів збитків, які мають бути відшкодовані особі, права якої порушено, а також для

відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право або суміжні права, а також із можливого доходу, який могла б одержати ця особа. У розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката (абз. 2 пп. е п. 2 ст. ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [10].

При визначенні розміру компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, суд враховує обсяг порушення та умисел відповідача. Зокрема, ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що суд має право постановити рішення чи ухвалу про стягнення із порушника авторського права доходу, отриманого внаслідок порушення [10]. Обґрунтовуючи позовні вимоги щодо стягнення збитків, необхідно також буде враховувати положення постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12. Так, у п. 50 вказаної постанови зазначено, що у визначенні розміру збитків в частині упущеної вигоди господарським судам слід виходити з показників, які звичайно характеризують доходи суб'єкта авторського права та/або суміжних прав. Такими показниками можуть бути: роздрібна ринкова ціна оригінального товару/ліцензійного примірника твору та об'єктів суміжних прав; плата за відповідні види використання творів та об'єктів суміжних прав, яка звичайно застосовується; інші подібні показники [22]. Документами що підтверджують роздрібну ціну оригінального товару/ліцензійного примірника твору, можуть будь-які належним чином оформлені документи (лист, довідка, прайс-лист, прейскурант тощо) суб'єкта авторського права та/або суміжних прав або його офіційного представника в Україні. У вирішенні відповідних спорів, в яких застосовується поняття «упущена вигода», судам слід виходити з того, що на час вчинення правопорушення один контрафактний

товар/примірник твору витісняє з ринку один оригінальний товар/ліцензійний примірник твору [54].

Звертаємо увагу на норму абз. 2 п. «е» ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Ця норма встановлює правила визначення розмірів збитків та компенсації за завдання моральної шкоди під час порушення авторських прав. Зокрема, зазначається, що до розміру збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката. Деякі вітчизняні дослідники, зокрема О.А. Підпригора, також включають до реальних збитків указані витрати [56, с. 167].

Особливої уваги застосовує така форма цивільно-правової відповідальності як виплата компенсації. Компенсація підлягає виплаті в разі доведення факту порушення майнових прав суб'єкта авторського права, а не розміру заподіяних збитків.

Інститут компенсації за порушення авторських прав є відносно новим у цивілістичній науці. Однак незважаючи на свою новизну, цей спосіб захисту авторських прав уже набув досить значної популярності через те, що позивач не зобов'язаний обґрунтовувати ні наявність будь-яких збитків, ні заявлений розмір компенсації, оскільки це віднесено до компетенції суду [44, с. 157].

Інститут компенсації за порушення авторських прав є запозиченим з англо-американської системи права, де він відомий під назвою статутних збитків (statutory damages). Зокрема, у США стягнення статутних збитків є одним із судових цивільно-правових способів захисту авторських прав, передбаченим § 504 (с) Закону про авторське право США від 19 жовтня 1976 р. Проте Верховний суд ФРН, відмовляючи на підставі застереження про публічний порядок у визнанні рішення американського суду, яке стосувалося стягнення штрафних збитків, указав на те, що німецьке приватне право передбачає в якості правового наслідку протиправної дії лише відшкодування шкоди, а не збагачення потерпілого [44, с. 158]

Директива ЄС №2004/48/ЄС передбачає застосування грошової компенсації, якщо правопорушення у сфері інтелектуальної власності вчинено без вини. А якщо має місце вина правопорушника, він зобов'язаний відшкодувати завдані збитки [5]. На думку науковців, вказана Директива ЄС більш зважено вирішила питання застосування компенсацій як санкції за порушення авторського права. Ми вважаємо, що сплата компенсації це додатковий фінансовий тягар, який покладається на особу порушника поряд з відшкодуванням завданих збитків. З одного боку така санкція стимулює від вчинення правопорушень в сфері захисту авторських та суміжних прав, а з іншого дещо суперечить меті цивільно-правової відповідальності. Зазначимо, що в судовій практиці, задовольняючи позов про відшкодування завданих збитків, суди часто відмовляли у покладенні на відповідача відповідальності за порушення авторських прав у виді компенсації. Наприклад, в своєму рішенні від 22.11.2018 р. у справі № 711/6253/18 Придніпровський районний суд м. Черкаси вирішуючи питання про компенсацію за порушення авторських прав зробив наступні висновки [24]. Згідно п. 42 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 04.06.2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав», Відповідно до пункту «г» частини першої статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав має право вимагати виплату компенсації замість відшкодування збитків або стягнення доходу. При вирішенні відповідних спорів судам слід мати на увазі, що компенсація підлягає виплаті у разі доведення факту порушення майнових прав суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, а не розміру заподіяних збитків.

Виходячи з факту порушення авторського права позивача з боку відповідач, позивач в свою чергу має право згідно п. «г» ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним

авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій. Враховуючи, що позивачем не було доведено той факт, що відповідач порушив авторські права позивача, суд вважає, що в даному випадку відсутні підстави для покладання на відповідача відповідальності за порушення авторських прав у виді компенсації [10].

Крім того, на думку практикуючих юристів на сьогоднішній день після внесення змін до законодавства, важко вирахувати розмір компенсації. На їх думку це може кардинально вплинути на рівень охорони авторського й суміжних прав в Україні, який на жаль і так не надто ефективний [46].

До 22.07.2018 р. компенсація в розмірі від 10 до 50 тисяч мінімальних зарплат була своєрідною дамбаю, яка стримувала вал контрафактних об'єктів авторського права й суміжних прав, про що свідчать тисячі рішень суду про стягнення компенсацій [47].

Зараз при визначенні компенсації виникає питання як визначити розмір винагороди, яка була б сплачена, якби порушник звернувся б із заявою про надання дозволу на використання об'єкту авторського права або суміжних прав. Можна назвати три варіанта: по-перше, цією винагородою може бути винагорода, яку було нараховано за договором автору твору, виконавцю і будь-якому іншому суб'єкту авторського права і суміжних прав; по-друге, цією винагородою можуть бути тарифи, що пропонуються організаціями колективного управління для застосування в договорах з користувачами. Дані тарифи можна буде знайти на офіційному веб-сайті організації колективного управління. По-третє, цією винагородою можуть бути мінімальні ставки винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав (постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року №72) [16].

Друге питання, що постає, це питання вини. На відміну від всієї попередньої практики, суд змушений буде щоразу оцінювати форму вини: умисел (потрійна сума винагороди) чи необережність (подвійна), а то й взагалі – відсутність вини і звільнення порушника від відповідальності. Тож у суду виникає додаткове навантаження у вирішенні доволі спірного питання:

необережність чи умисел. У справах про захист прав інтелектуальної власності це питання досить непросте [46].

Таким чином, на нашу думку, більш надійним і перспективним для суб'єктів авторських прав є подання позову саме про стягнення збитків, а не компенсації. Навіть, незважаючи, що у п. «г» ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» йдеться про подвійну (у разі необережної форми вини) та потрійну (у разі наявності умислу) суми винагороди.

В зв'язку з цим ми пропонуємо внести зміни до пункту «г» частини 2 статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», а саме: повернути норму про мінімальну суму компенсації. Якщо цього не зробити, то з урахуванням діючого станом на сьогодні завищеного порогу притягнення до кримінальної відповідальності за порушення авторських прав, можна буде констатувати, що загалом рівень захисту суб'єктів авторських прав погіршився.

Отже, дослідивши поняття та види цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав нами було сформульовано визначення поняття цивільно-правової відповідальності. Зроблено висновок, що основна мета цивільно-правової відповідальності полягає не у покаранні за порушення встановленого правопорядку, а у відшкодуванні заподіяних збитків. Встановлено, що за порушення авторських та суміжних прав передбачені такі форми цивільно-правової відповідальності як: відшкодування моральної (немайнової) шкоди; відшкодування збитків; стягнення доходу, отриманого внаслідок порушення; виплата компенсації. Також на порушника авторських прав може бути накладено штраф та конфісковано контрафактні примірники творів. При дослідженні цих форм, встановлено, що більш надійним і перспективним для суб'єктів авторських прав є подання позову саме про стягнення збитків, а не компенсації. Крім того, внести зміни до пункту «г» частини 2 статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», а саме: повернути норму про мінімальну суму компенсації.

2.2. Особливості застосування заходів цивільно-правової відповідальності за порушення авторських прав в мережі Інтернет

В умовах сьогодення не можна уявити своє життя без Інтернету. Всесвітня мережа дозволяє завантажувати, зберігати та поширювати різні види інформації, яка в подальшому може використовуватись необмеженим колом користувачів. Однак, із розвитком Інтернету з'явилися і правопорушення нового типу, а також необхідність у нових способах захисту від них, адже на практиці таке вільне поширення інформації в мережі може порушувати законні права та інтереси фізичних та юридичних осіб.

На сьогоднішній день Україна, на жаль, належить до числа найбільших порушників авторських прав. Зокрема, в своєму черговому річному Спеціальному звіті 301 (Special 301 Report) від 29 квітня 2020 року Офіс торгового представника США (USTR) подав огляд про стан порушення авторських прав у країнах світу, відзначивши, що наша держава вживає недостатні заходи в боротьбі з порушниками та не впроваджує ефективних інструментів для блокування поширення авторського контенту в он-лайн. Окремо підкреслюється, що навіть державні органи та підприємства активно використовують «піратське» програмне забезпечення [29]. Зважаючи на зазначене, актуальним постає питання юридичної відповідальності за порушення авторських прав в мережі Інтернет.

В попередньому розділі нами було визначено види порушень авторських і суміжних прав, визначені законодавством. Зазначимо, що в мережі Інтернет найбільш поширеною формою порушення прав авторів є розміщення чужих матеріалів з наданням до них відкритого доступу для загалу, який може здійснювати доступ до таких матеріалів з будь-якого місця та у будь-який час без згоди на це власника авторських прав. Зокрема, такі дії є порушенням п. 9 ч. 3 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та можуть бути кваліфіковані як незаконне використання об'єкта, який захищається авторським правом [10].

Аналогічна кваліфікація підтверджується також судовою практикою та в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 року №5. Відповідно до п. 31 зазначеної Постанови, розміщення творів у Інтернеті у вигляді, доступному для публічного використання, є правомірним лише з дозволу автора чи особи, яка має авторське право на твір [23].

На підставі вищезазначеного можемо дійти висновку, що розміщення будь-яких об'єктів в мережі Інтернет, в тому числі й об'єктів, які охороняються авторським правом, відбувається в два етапи: відтворення цифрової копії об'єкта в пам'ять комп'ютера та надання доступу до цієї копії необмеженому колу користувачів [81].

Відтворенням, відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», вважається виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми як в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер [10]. Однак, на думку науковців, саме по собі відтворення твору не включає в себе ознайомлення з твором певного кола сторонніх осіб. Таким чином, відтворення об'єкту авторського права є лише першим кроком його розміщення. І хоча воно має важливе правове значення, однак при розміщенні твору в Інтернеті більше значення мають дії щодо надання доступу іншим користувачам. Саме в такому випадку можна говорити про порушення авторських прав.

Другим розповсюдженим видом порушення авторських прав в мережі Інтернет є плагіат. Відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», плагіатом вважається оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [10]. Найчастіше об'єктом посягань недобросовісних користувачів є авторські права на літературні та фотографічні твори. На відміну від розміщення творів в Інтернеті для ознайомлення з ними необмеженої публіки, яке порушує майнові права автора, плагіат є однією з форм порушення

особистого немайнового права автора.

В пункті «а» ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», а також в абз. 3 п. 31 Постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 04 червня 2010 року передбачено, що якщо у зв'язку з розміщенням в Інтернеті творів порушуються майнові або немайнові права автора, це дає підстави автору звертатись до суду за захистом свого авторського права [10; 23].

Законом України «Про авторське право і суміжні права» передбачено основні види позовів, які можуть застосовуватись при порушенні авторських прав. Зокрема, такими можуть бути позови про поновлення порушених прав та/або припинення дій, що порушують авторське право; відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого внаслідок порушення авторського права, або виплату винним компенсації; відшкодування моральної (немайнової) шкоди [10]. Аналіз вказаних положень підтверджує, що цивільно-правова відповідальність, яка може наступити у порушника у разі доведення його вини, позбавлена штрафної функції.

Дослідження практичних аспектів судового захисту порушених авторських прав дозволяє виявити певні проблеми. Відповідно до законодавства України, кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається в спорі, в свою чергу, більшість суб'єктів авторських прав часто зустрічаються з труднощами, пов'язаними з поясненням правової позиції в суді та збором доказів порушення свого права [68].

Оскільки Верховний Суд займає позицію, згідно з якою при вирішенні спорів щодо порушення авторських прав в мережі Інтернет суд повинен установити, чи перебуває веб-сайт та розміщена на ньому інформація в розпорядженні особи-відповідача, а також чим підтверджується факт порушення нею авторського права, тож головне завдання автора – зібрати докази та довести факт порушення його прав в мережі, адже саме позивач має довести наявність у нього авторського права, факт його порушення, причому

саме відповідачем, а також розмір шкоди, якщо вона завдана (п. 12 Постанові Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 року №5) [23].

Цікавою з точки зору застосування заходів відповідальності вбачається Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12, в якій суд дійшов правового висновку, що захист прав суб'єктів авторського права надається лише у випадку, коли використання об'єкта авторського права відбувалось свідомо [22]. Таким, чином порушник може уникнути відповідальності, якщо доведе, що не знав і не міг знати, про використання чужого твору.

Ще однією нормою, яка дозволяє уникнути відповідальності є норма, закріплена у ст. 25 Закону України «Про авторське право і суміжні права», відповідно до якої, особа має право виключно в особистих цілях або для кола сім'ї відтворювати попередньо правомірно оприлюднені твори без згоди автора і без виплати йому винагороди. Оскільки оприлюднений твір вважається правомірно оприлюднений, доки не доведено інше, досить важко довести вину порушника [10].

Зазначимо, в Україні немає усталеної практики щодо розгляду справ про порушення авторських прав в Інтернеті, а іноді судові рішення, які приймаються суперечать одне одному. Погоджуючись з думкою, що для усунення зазначеної проблеми слід якнайшвидше запустити роботу Вищого суду з питань інтелектуальної власності, вважаємо, що основною перевагою запуску роботи спеціалізованого суду є те, що він стане більш компетентною інстанцією для розгляду справ відповідної категорії, це в свою чергу дозволить сформувати узгоджену та сталу судову практику у справах про порушення авторських прав.

Не менш важливою проблемою правової охорони авторських прав в мережі Інтернет є питання визначення суб'єкта юридичної відповідальності.

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04 червня 2010 року №5, а саме абз. 6 п. 31, регламентує, що дані про власника веб-сайту можуть бути витребувані у адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв

та адреси українського сегмента мережі Інтернет [23]. Хоча власники (адміністратори) Інтернет-ресурсів надають лише технічну можливість розміщувати різноманітну інформацію та файли, а безпосередні дії щодо використання об'єктів авторського права здійснюють користувачі таких ресурсів, однак вони мають значний перелік зобов'язань щодо авторів та правовласників.

В 2017 році законодавець доповнив Закон України «Про авторське право і суміжні права» двома правовими нормами (ст. 52-1 та ст. 52-2), які регламентують порядок дій суб'єкта авторського права у разі виявлення порушень з використанням мережі Інтернет. Варто зазначити, що прийняті норми являються надзвичайно важливими інструментами захисту прав авторів. Таким чином, правовласник отримав можливість звернутися до власника Інтернет-ресурсу, а також до постачальника послуг хостингу із заявою про припинення порушення [10].

Результатом позитивного розгляду такої заяви має стати унеможливлення доступу до так званого спірного контенту, який може порушувати авторські права або вмотивована відмова щодо вимог заявника. Відмова вважається належною, якщо містить інформацію про порушника, що значно полегшить пошук відповідача під час судового процесу [33].

На сьогоднішній день сформувалась судова практика, коли до цивільно-правової відповідальності притягують власників веб-сайтів та реєстрантів доменного імені. Наприклад, у цивільній справі №753/7666/19 за позовом до реєстранта доменного імені narodna-pravda.te.ua відповідач у відзиві на позовну заяву зазначав, що він є реєстрантом доменного імені, однак не має жодного відношення до веб-сайту на якому (начебто) розміщена недостовірна інформація. Також, наголошує на тому, що поняття «доменне ім'я» та «веб-сайт» не є тотожними за змістом, а тому твердження позивача про те, що саме він є належним відповідачем безпідставні.

Колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду у постанові від 25 листопада 2020 року, дослідивши

матеріали справи встановила, що суди попередніх інстанцій, передчасно відмовивши у позові у зв'язку із його пред'явленням до неналежного відповідача, не зробили висновків по суті позовних вимог та відправила справу на новий розгляд до суду першої інстанції. Зокрема, Верховний Суд виходив з мотивів того, що відмовляючи у задоволенні позову, місцевий суд зазначив, що належним відповідачем у справі має бути автор відповідного інформаційного матеріалу та/або власник веб-сайту, особи яких позивач повинен встановити і зазначити в позовній заяві. Апеляційний суд, погоджуючись з висновками районного суду, виходив з того, що неможливо вважати реєстранта доменного імені власником веб-сайту. Натомість, Верховний Суд зробив висновок, що відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що власник веб-сайту - це особа, яка є володільцем облікового запису та встановлює порядок і умови використання веб-сайту. За відсутності доказів іншого власником веб-сайту вважається реєстрант відповідного доменного імені, за яким здійснюється доступ до веб-сайту, і (або) отримувач послуг хостингу. На підставі такого висновку рішення судів попередніх інстанцій були скасовані [21].

Схожа правова позиція міститься в пункті 6.5. постанови Великої Палати Верховного Суду 12 листопада 2019 року у справі № 904/4494/18, де зроблено висновок, що належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту. Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту - вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації [19].

Крім того, у ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» законодавець розмежовує власників веб-сайтів та власників веб-сторінок. В ст. 1 зазначеного Закону визначено, що власник веб-сторінки – це

особа, яка володіє обліковим записом, та яка управляє та розміщує електронну інформацію в межах такої веб-сторінки. Також визначено, що власник веб-сайту не вважається власником веб-сторінки, якщо останній володіє обліковим записом і це дозволяє йому незалежно від власника веб-сайту, розміщувати інформацію на веб-сторінці та управляти нею [10]. Таким чином, будь-який користувач Інтернет-ресурсу, може вважатись власником веб-сторінки, а тому зобов'язання, передбачені ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», поширюються і на інтернет-користувачів.

На підставі вищезазначеного можемо дійти висновку, що в чинному законодавстві прослідковується позитивна тенденція до захисту авторських прав в Інтернеті, проте існує проблема щодо обмеження кола об'єктів авторського права. Це пов'язано з тим, що зміни до законодавства щодо правового регулювання захисту прав авторів в мережі Інтернет були внесені в зв'язку з прийняттям Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [11], а тому проаналізований порядок захисту авторського права застосовується лише до відносин, пов'язаних з використанням аудіовізуальних та музичних творів, комп'ютерних програм, відеогам, фонограм, передач (програм) організацій мовлення.

В зв'язку з цим запропоновано внести зміни до законодавства, зокрема до абз. 2 ч. 1 ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та визначити, що порядок захисту авторських прав в мережі Інтернет розповсюджується на всі об'єкти авторського права, визначені законодавством.

Крім того, викласти визначення камкординг, яке міститься в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в наступній редакції: «камкординг - відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права».

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Розгляд питання цивільно-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав в межах нашого дослідження, дає змогу дійти наступних висновків:

1. Визначено, що в умовах технологічних перетворень, появи «цифрових» об'єктів інтелектуальної власності, виникають нові способи використання об'єктів авторського права та суміжних прав, пов'язані з інформаційно-технічними умовами, в яких вони реалізується. Однак стрімка діджиталізація суспільних відносин призводить до відставання правових норм від викликів, які сьогодні постають перед доктриною інтелектуальної власності. Зокрема, норми чинного законодавства не враховують перспектив розвитку креативних індустрій та сучасних зарубіжних тенденцій правового регулювання, визначаючи способи розпорядження майновими правами.

2. Досліджено об'єктно-суб'єктний склад відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією авторських та суміжних прав, при цьому встановлено певні неузгодженості в термінології, яка міститься в чинному законодавстві. Так, ЦК України поряд з категорією «суб'єкт авторського права» застосовує поняття «особа, яка має авторське право». Натомість в Законі України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» у синонімічному значенні вживається поняття «правовласник».

3. Потребує осучаснення визначення комп'ютерної програми, яке міститься в Законі України «Про авторське право і суміжні права» з зазначенням того, що вона є інструкцією (набором інструкцій) у вигляді поетапно викладених команд, послідовне виконання яких комп'ютером чи іншим обчислювальним пристроєм призводить до вирішення певної задачі

4. Доведено, що вітчизняне законодавство характеризується наявністю певних колізій у питаннях тлумачення правомочностей, що складають зміст авторських прав, та можливих форм їх порушення. Так, наприклад, Законом

України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» закріплюється перелік дій, які є посяганням на недоторканість твору. Разом з тим норми ЦК України містять дещо інше тлумачення посягання на твір, включаючи до таких дій також «супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо, здійснене без згоди автора». Також відсутня єдність в нормативних актах щодо визначення кола осіб, які можуть захищати недоторканність твору після смерті автора.

5. Встановлено, що останні зміни в чинному законодавстві сприяли усуненню суперечностей в правозастосовній практиці, пов'язаних з існуючою колізією в нормах щодо належності майнових прав на твори, створені у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) та за замовленням.

6. Обґрунтовано, що цивільно-правова відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав, як один із видів юридичної відповідальності – це встановлені законодавством юридичні санкції за вчинене порушення прав та інтересів авторів та суб'єктів суміжних прав, які мають на меті покласти на особу порушника додаткові обов'язки майнового характеру.

7. За порушення авторських та суміжних прав передбачені такі форми цивільно-правової відповідальності як: відшкодування моральної (немайнової) шкоди; відшкодування збитків; стягнення доходу, отриманого внаслідок порушення; виплата компенсації. Також на порушника авторських прав може бути накладено штраф та конфісковано контрафактні примірники творів. При дослідженні цих форм зроблено висновок, що більш надійним і перспективним для суб'єктів авторських прав є подання позову саме про стягнення збитків, а не компенсації.

8. З метою гарантування права на суд, відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та застосування практики ЄСПЛ пропонується справи про авторське право та суміжні права, а також спори щодо використання вказаних об'єктів права інтелектуальної власності, позивачами у яких є фізичні особи, розглядати за правилами цивільного

судочинства, з можливістю одночасного запровадження правил альтернативної підсудності.

9. На сьогоднішній день спостерігається прогрес в механізмі захисту авторських прав у мережі Інтернет. В законодавстві передбачений досить дієвий механізм видалення спірного контенту, який відповідає європейським та американським тенденціям захисту авторських прав, проте виявлена суттєва проблема – перелік об'єктів авторського права, до захисту яких можна застосувати зазначений механізм, досить обмежений.

Для вдосконалення механізму притягнення порушників авторських та суміжних прав до цивільно-правової відповідальності запропоновано наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, зокрема:

- повернути норму про мінімальну суму компенсації, встановивши її на рівні 20 мінімальних заробітних плат, для цього внести зміни до пункту «г» частини 2 статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виклавши її в наступній редакції: «виплату компенсації, що визначається судом у розмірі від 20 до 50000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу»;

- внести зміни до абзацу 2 частини 1 статті 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виклавши в наступній редакції: «порядок захисту авторського права і (або) суміжних прав, визначений цією статтею, застосовується до відносин, пов'язаних з використанням творів, зазначених у частині першій статті 8 цього Закону, і об'єктів суміжних прав, зазначених у статті 35 цього Закону»;

- доповнити частину 2 статті 22 Цивільного кодексу України, пунктом 3, виклавши його в такій редакції: «доходи (прибутки, роялті, паушальний чи комбінований платежі), які суб'єкт права (власник прав) інтелектуальної власності міг би реально одержати за звичайних обставин, якби його майнові права на певні об'єкти права інтелектуальної власності не

були порушені при здійсненні ліцензійних договорів (ліцензій) або при виникненні недоговірних (деліктних) правовідносин (упущена вигода)».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 15.03.2021).
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Паризький Акт від 24.07.1971 р. (змінений 02.10.1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 15.09.2021).
3. Всесвітня конвенція про авторське право (переглянута) від 10.07.1974 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_006#Text (дата звернення 12.08.2021).
4. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text (дата звернення 20.08.2021).
5. Директива ЄС №2004/48/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про забезпечення прав на інтелектуальну власність від 29.04.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39#Text (дата звернення 02.10.2021).
6. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 року та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі (Договір ВОІВ про авторське право) (1996). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення 03.08.2021).
7. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text (дата звернення 03.08.2021).
8. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text (дата звернення 03.08.2021).
9. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 25.03.2021).

10. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 26.03.2021).
11. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України 23.03.2017 р. № 1977-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#n417> (дата звернення 20.03.2021).
12. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15.05.2018 р. № 2415-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (дата звернення 16.03.2021).
13. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 12.09.2021).
14. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.07.2021).
15. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.03.2021).
16. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-п#Text> (дата звернення 29.09.2021).
17. Про національний орган інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.10.2020 р. № 1267-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1267-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 17.03.2021).
18. Про утворення Вищого Суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29.09.2017 р. № 299/217. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text> (дата звернення 26.03.2021).

19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.11.2019 № 904/4494/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/86035198> (дата звернення 16.06.2021).
20. Постанова Касаційного Господарського Суду Верховного Суду від 30.04.2020 р. у справі № 921/441/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89038532> (дата звернення 22.07.2021).
21. Постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 25.11.2020 р. у справі № 753/7666/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93373639> (дата звернення 16.06.2021).
22. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення 26.03.2021).
23. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text> (дата звернення 26.03.2021).
24. Рішення Придніпровського районного суду м. Черкаси від 22.11.2018 р. у справі № 711/6253/18. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/79593872/> (дата звернення 26.09.2021).
25. Андрощук Г. О. Україна знову серед найбільш піратських країн світу: ефект реформ. *Юридична газета online*. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/ukrayina-znovu-sered-naybilsh-piratskih-krayin-svitu-efekt-reform.html> (дата звернення 15.03.2021).
26. Бабка В. Л. Авторське право. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Авторське_право (дата звернення 03.08.2021).
27. Бахарева О. Об'єкти прав інтелектуальної власності: загальні умови захисту. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. №6 (116). С. 98-107.

28. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права: курс лекцій. К., 2008. 288 с.
29. Брудняк С. В. Порухення авторських прав користувачами онлайн-платформ. *Юридична газета online*. № 13 (719). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/porushennya-avtorskih-prav-koristuvachami-onlaynplatform.html> (дата звернення 22.03.2021).
30. Великанова М. М. Співвідношення ризику та вини як умова цивільно-правової відповідальності. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 81-86.
31. Верба І. І. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник / за ред. С. В. Чікін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НТУУ «КПІ», 2013. 262 с.
32. Герасимчук О. Р., Стефківський В. М. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2019. Вип. 24. С. 5-12.
33. Гоздій В. НААУ підтримує необхідність формування Вищого суду з інтелектуальної власності. Національна асоціація адвокатів України: веб-сайт. URL: <https://unba.org.ua/news/6279-naau-pidtrimue-neobhidnist-formuvannya-vishogo-sudu-z-intelektual-noi-vlasnosti-valentin-gvozdij.html> (дата звернення 17.03.2021).
34. Горбачова К., Нежевело В., Хайхан І. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. №2 (112) С. 93-101.
35. Дроб'язко В. Реформування авторського права і суміжних прав у Німеччині. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6 (110). С. 15-24.
36. Дроб'язко В. С. Становлення міжнародної охорони технічних засобів захисту. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. №5 (115). С. 5-12.

37. Дробязко Р., Столяренко О. Україна створює новий Національний орган інтелектуальної власності. URL: <https://eba.com.ua/ukrayina-stvoryuye-novyj-natsionalnyj-organ-intelektualnoyi-vlasnosti/> (дата звернення 17.03.2021).
38. Духовна О. Реформування державної системи правової охорони ІВ: до чого готуватися. Юридична газета online : веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/reformuvannya-derzhavnoyi-sistemi-pravovoyi-ohoroni-iv-do-chogo-gotuvatisya.html> <http://nipo.org.ua/pro-noiv> (дата звернення 12.10.2021).
39. Жарко О. Проблемні аспекти визначення відносин співавторства в цивільному законодавстві. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. Вересень, 2018. С. 116-119.
40. Зеров К. Судова заборона як спосіб захисту авторського права. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. №1 (105). С. 40-49.
41. Інтелектуальна власність: створено Національний орган з видачі охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності. *Вісник офіційно про податки*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100022021-intelektualna-vlasnist-stvoreno-natsionalniy-organ-z-vidachi-okhoronnikh-dokumentiv-na-obyekti-prava-intelektualnoyi-vlasnosti> (дата звернення 17.03.2021).
42. Кадетова О. С. До питання про характеристику та шляхи розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 1 (99). С. 88-97.
43. Капіца Ю. М. Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України. *Інформація і право*. 2019. № 3 (107). С. 65-77.
44. Кирилюк А. В. Цивільно-правова відповідальність за порушення авторських прав у мережі інтернет. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 154-161.
45. Кислий Т. Як захистити авторські права в Інтернеті? *ЮрЛіга*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/197900_yak-zakhistiti-avtorsk-prava-v-internet (дата звернення 17.03.2021).

46. Компенсація за порушення авторського права: кінець чи початок? Дзеркало суддів : веб-сайт. URL: <https://suddya.com.ua/news/kompensacia-za-porushenna-avtorskogo-prava-kines-ci-pocatok> (дата звернення 03.08.2021).
47. Коноваленко В. Авторське право. Як розрахувати розмір компенсації по-новому? LexInform : веб-сайт. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/avtorske-pravo-yak-rozrahuvaty-rozmir-kompensatsiyi-po-novomu/> (дата звернення 03.08.2021).
48. Костів О. Особливості розширеного колективного управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав за оновленим законодавством України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 4 (120). С. 25-33.
49. Криволапов Б. М., Тесленко Н. В. Порушення авторського права як актуальна проблема для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 124 (ч. I). С. 85-92.
50. Кулініч О. О. Умови надання правової охорони творам та окремим їх елементам. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. С. 441-449.
51. Логвиненко М. Диковець А. Правові проблеми захисту авторських прав від піратства в мережі інтернет. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 2 (112). С. 5-12.
52. Огляд практики Верховного Суду у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності (окремі питання): рішення, внесені до ЄДРСР з січень 2019 року – березень 2021 року / упоряд. правове управління (ІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 54 с.
53. Остапчук В. Загальні питання авторського права і суміжних прав. *Науково-практичний журнал «Інтелектуальна власність»* : веб-сайт. URL: <https://synergy.ua/zagalni-pytannya-avtorskogo-prava-i-sumizhnyh-prav/> (дата звернення 03.08.2021).

54. Пейкрішвілі М. Стягнення компенсації чи збитків за порушення авторських прав на КІП: що краще? Ліга.Блоги : веб-сайт. URL: <https://blog.liga.net/user/mpeikrishvili/article/32045> (дата звернення 03.08.2021).
55. Підпригора О. А. Поняття авторського права. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 28–38.
56. Підпригора О. А., Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: навчальний посібник для студентів юридичних вузів і факультетів університетів. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 334 с.
57. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / за ред. Бендісюк І. М. Київ : «К.І.С.», 2018. 424 с.
58. Проблема законодавчого забезпечення охорони інтелектуальної власності в Україні. URL: <http://www.fic.kiev.ua/EventsUA/200103221.html> (дата звернення 03.08.2021).
59. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» від 10.05.2016 р. № 4629. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024 (дата звернення 26.03.2021).
60. Рада з питань інтелектуальної власності презентувала концепцію Національної стратегії розвитку галузі. Урядовий портал : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rada-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti-prezentovala-konceptiyu-nacionalnoyi-strategiyi-rozvitku-galuzi> (дата звернення 10.10.2021).
61. Рекомендації щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтернет. Ч. 1. URL: <https://patent.km.ua/ukr/articles/i1298> (дата звернення 10.10.2021).
62. Реформування цивільного права в умовах євроінтеграції : навч. посіб. / кол. авт. Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 180 с.

63. Сабура С. О. Реалізація суб'єктивного права на творчість (цивільно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 255 с.
64. Сабура С. О. Способи реалізації суб'єктивного права на творчість. *Часопис цивілістики*. 2019. № 32. С. 66-71.
65. Семенюк К. Порухення у сфері авторського права: некоректне цитування та плагіат. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 6 (104). С. 5-19.
66. Сенюта В. Визначення інтелектуальної власності: деякі теоретичні зауваження. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 52-54.
67. Старчук О. В. Плагіат та інтелектуальне піратство: загальнотеоретичні аспекти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 4. С. 77-80.
68. Тарасенко Л. Л. Докази і доказування у спорах щодо захисту авторських прав. *Юридичний холдинг*. URL: <http://yurholding.com/news/78-dokazi-dokazuvannya-u-sporah-schodo-zahistu-avtorskih-prav.html> (дата звернення 16.03.2021 року).
69. Тімашов В. О. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право. Цивільне право і процес*. 2016. № 2. С. 38-42.
70. Троцька В. Відкритий доступ до опублікованих творів: питання дотримання авторського права. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 2 (112). С. 22-32.
71. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2015. 434 с.
72. Улітіна О. Особливості охорони авторського права на деякі види творів сучасного мистецтва. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 5 (115). С. 36-43.

73. Цивільне право України в 2-х томах. Т.1. Загальна частина: підручник / за ред. Бірюкова І. А., Заїки Ю. О. Київ : Алерта, 2014. 520 с.
74. Цивільне право України: підручник у 2 кн. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.
75. Цивільне право України: підручник у двох томах. Т. 1. Загальна частина / за ред. Я. М. Шевченко. Київ, 2015. 520 с. (дата звернення 17.11.2021 року).
76. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців): т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Страйд, 2012. 1296 с.
77. Штефан А. С. Камкординг, кардшейрінг, піратство: законодавчі новели щодо видів порушень авторського права і суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017. №3. С. 12-17.
78. Штефан О. О. Поняття порушення суб'єктивного авторського права: теоретичний аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 6 (116). С. 15-24.
79. Штефан О. О. Поняття об'єкту авторського права та критеріїв його охороноздатності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2006. № 6. С. 3-8.
80. Штефан О. О. Цивільно-процесуальний захист суб'єктивного авторського права: теорія, законодавство, судова практика. Тернопіль, 2017. 544 с.
81. Юзькова Я. О. Захист авторських прав в мережі Інтернет. *Business Law Electronic Resource*. 2020. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/copyright-protection-on-the-internet/> (дата звернення 14.03.2021).
82. Юринець Ю. Л., Белкін М. Л., Белкін Л. М. Правова охорона авторського права і суміжних прав в Україні в контексті міжнародного прав.

Науково-практичний журнал «Наука та інновації» НАН України. 2019. № 15 (6). С. 62-75.

83. Яворська О. С. Презумпція авторства та її застосування у судовій практиці. *Вісник Львівського університету. 2016. № 62. С.99–106.*

84. Яворська О. С. Презумпція творчого характеру праці, результатом якої є об'єкт інтелектуального права: теорія та практика застосування. *Часопис цивілістики. 2017. № 23. С. 78-82.*

85. Якубівський І. В. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019. 520 с.

86. Янішевська К. Д., Воронкова М. Ю. Деякі аспекти юридичної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав. *Проблеми цивільного і господарського права. Південноукраїнський правовий часопис. 2019. № 3. С. 122-125*

87. Яркіна Н. Є. Суміжні права в авторському праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 20 с.